

ПАРИЧНИТЕ ЕДИНИЦИ В СТАРИЯ ЗАВЕТ

Мони АЛМАЛЕХ

В края на XIX и началото на XX в. излизат от печат няколко качествени библейски енциклопедии и речници. Знанието, съдържащо се в тях ползваме и до днес, защото е плод на вековни усилия и извличане на научен тип информация от всички възможни източници – текста на Стария и Новия завет, археологическите находки, сравнителното езикознание, с данни от езиците на света. От този период е и книгата „Парите в Библията” на Джордж Уилямсон, която на популярен език обединява данните от енциклопедиите – „тази книга не е нещо повече от упътване за студентите, изучаващи Библията” [Уилямсон, 1894, с. 5]. Днес книгата е със статус „за обществена употреба” и е ценна с множеството илюстрации.

По-съвременна е статията на Скот, която подробно разглежда археологически находки с израилтянски тежести и различните начини за маркирането им със знаци за съотносимост с шекеला [Скот, 1964]. Скот отбелязва начините на обозначаване – със символи и с числова стойност. Тежестите са каменни и старателно са претеглени в наши дни, като авторът посочва различната им тежест, както и съотносимост с различните – египетски, вавилонски, финикийски, хазмонаидски – мерни единици и социалните им особености – „царски”, „храмов”, „обикновен” шекел. Скот старателно описва и различните форми и цветове на каменните тежести, както и вида камък (обикновено варовик). Доколкото има надписи за числова стойност, изглежда цветът няма място като маркер за различна стойност. Скот проследява ясни и неясни надписи, като се опитва да установи съотношението ‘гера-шекел’ в различните периоди и мерни системи.

Във всички източници е общо мнението, че в текста на Стария завет почти не става дума за сечени монети. Първите, известни днес, сечени монети в еврейската история са от 2-1 в. пр.н.е. от Макабеите, известни и като династията на Хазмонаидите. Едумеецът Ирод и неговата династия, по времето на Христос и след това, също сечат монети, както и еврейските въстаници от първи и втори век. Това са периоди, които не влизат в Стария завет и няма да бъдат разглеждани.

Еврейската енциклопедия (JE) дава най-стройни данни за употребата на парите в Стария завет. Тя ясно различава библейските от талмудическите данни. Последните обхващат периода I-V в. и затова има съпоставимост с римските мерки и парични единици. Ценна информация има и в *The International Standard Bible Encyclopedia (ISBE)*.

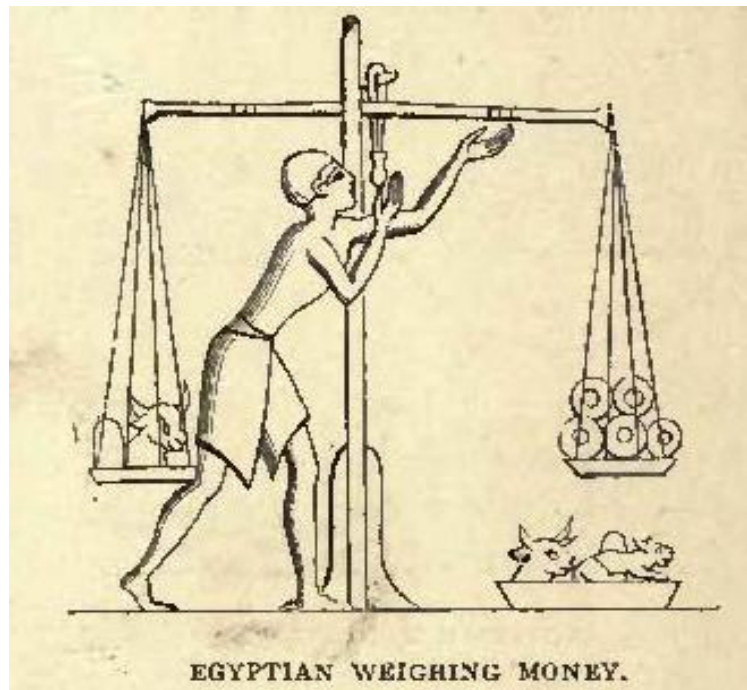
В цитатите от енциклопедиите всички примери на български и иврит са въведени от мене. Илюстрациите са от Уилямсон, 1894.

МАТЕРИАЛ И ФОРМА

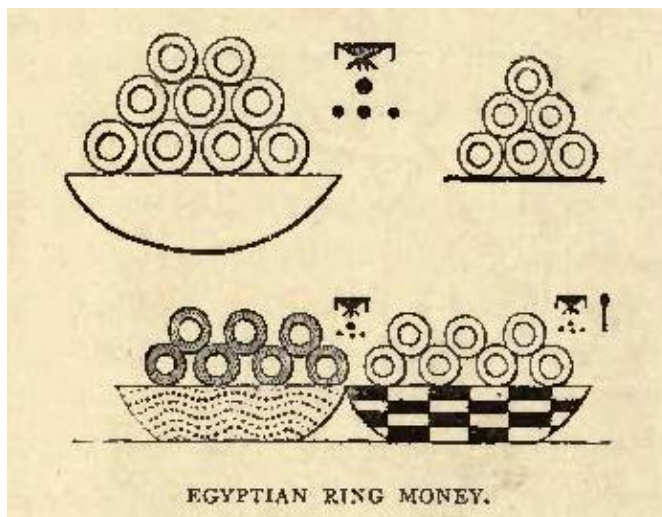
ISBE

„Материал и форма.

Златото и среброто са общите средства за размяна в Сирия и Палестина в най-ранните времена, за които имаме исторически данни, писмени документи. Периодът на чист бартер е приключил преди Авраам. Близките отношения на страната с двете големи цивилизации на античността – Египет и Вавилон – водят до въвеждането на парите за целите на търговията. Имаме обилни доказателства за използването на тези метали в библейските текстове и знаем от паметниците, че скъпоценните метали са използвани като пари преди Авраам. Патриархът се връща „богат на добитък, сребро и злато” от своите пътувания в Египет (Битие, 13:2). Не е имало система от монети, а тези метали са се изчислявали във форма, удобна за употреба при размяна. Такава удобна форма са били кюлчетата/калъпите или халките. Халките са били с обща форма и често са изобразявани или споменавани на монументите в Египет.

Египтянин претегля пари [Уилямсон, 1894, с. 15]

Египетски пари халки [Уилямсон, 1894, с. 16]

Във Вавилон като че ли по-популярната форма е била клинът, слитъкът или плочката, каквато намира Ахан (Исус Навин, 7:21 Когато видях между користите една хубава вавилонска дреха, двеста сикли сребро, и една златна плочка тежка петдесет сикли, пожелах ги и ги взех; и, ето, те са скрити в земята сред шатъра ми, и среброто отдолу.). Това би могло да означава, че парчетата са били твърде големи за обичайна употреба, но имаме и маркирани случаи на употребата на малки парчета с такава форма (4 Царе, 12:9 А свещеник Иодай взе един ковчег и като отвори дупка на капака му, тури го при олтара отдясно на входа в Господния дом; и свещениците, които пазеха вратата, туряха в него всичките пари, които се внасяха в Господния дом; Йов, 42:11 Тогава дойдоха при него всичките му братя, всичките му сестри и всички, които бяха го познавали по-напред, та ядоха хляб с него в къщата му; и, като плакаха за него, утешиха го отново цялото зло, което Господ му беше нанесъл; и всеки му даде по един сребърник, и всеки по една златна обица.).

Изглежда обаче, че парчетата не са били много акуратно разделяни по тяхното тегло, тъй че да могат да изпълняват функцията на пари. Затова се е налагало да бъдат претегляни, както виждаме, че се случва при продажбата на полето с пещера за гроб на Авраам в Битие, 23. Сделката сочи също, че среброто е обща валута, „съвременните пари за търговеца”. Употребата на среброто като пари от Авраам е спомената още преди тази сделка в Битие, 17:13 Непременно трябва да се обрязва и роденият у дома ти и купеният с **парите** ти; и Моят завет в плътта ви, ще бъде вечен завет. Срещу думата *пари* стои קֶסֶפֶת [кесеф], означаваща *сребро*.

Бижутата от сребро и злато по всяка вероятност са били правени така, че да са съобразени с теглото на шекела, за да могат да изпълняват службата на пари, в случай на нужда. Така слугата на Авраам дава на Ребека една златна халка с тежина от половин шекел, както и гривни с тежина от десет шекела (Битие, 24:22 Като напоиха камилите, човекът взе една златна обица, тежка половин сикъл, и две гривни за ръцете ѝ, тежки десет сикли злато, и рече:).

Възлите с пари, носени от синовете на Яков в Египет, за да купят зърно (Битие, 42:35 А като изпразваха чувалите си, ето, на всеки възела с парите беше в чувала му; и те и баща им се уплашиха като видяха възлите с парите си.) навярно са били сребърни халки, вързани заедно във връзка. Ивритското כֶּכֶר [кикàр] означава „нещо обло, кръгло”, като се предполага, че такъв объл, кръгъл обект с тази тежест е използван като пари, наричани в преводите *талант*.

Обичайният термин за пари е *сребро* כֶּסֶף [кèсеф]. Тази дума, когато е предхождана от числително, със или без „шекел”, винаги обозначава пари, което ние би трябвало да подразбираме и на местата, където „шекел” не е изразено експлицитно след числителното. Би трябвало да постъпваме така, поне на местата, където е изразена някаква стойност. Това е удачно, защото шекелът е бил стандартът за стойност, точно толкова колкото и за тежест.” [ISBE]

Според *ISBE* единствените монети, споменати в Стария завет са *дарите* или *драхмите*, които са наричани също *персийски драхми* דַּרְכֻמוֹנִים [даркмонìм]. Те са посочени в Ездра, 2:69; 8:27 и Неемия, 7:70-72 и ще бъдат разгледани по-нататък.

Електронната еврейска енциклопедия (*EEE*) е по-нова, по-конкретна и по-съвременна по отношение на дефиниране на тежината на един шекел. Ясно се говори за лек и тежък стандарт, който е два вида – вавилонски и финикийски.

EEE

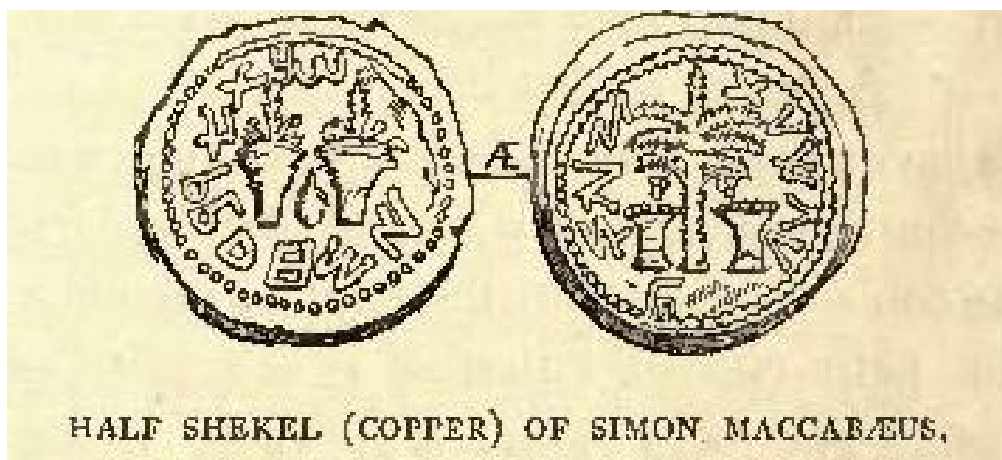
„Тежината на шекела се определя по два стандарта – вавилонски и финикийски. Лекият вавилонски шекел е бил равен на 11 или 11,5 грама, а тежкият – на 22-23 грама; финикийският лек шекел – на 7,3 - 7,7 грама, а тежкият – на 14,5-15,3 грама. При разкопки в съвременен Израел са открити множество златни и сребърни кюлчета, слитъци, които са служили за платежно средство, а също взни с т.нар. *gira* на стойност един или няколко шекела.

В Библията наред с обикновения шекел се споменава и т.нар. „храмов” или *свещен шекел* שֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ [шèкел (х)а-кòдеш], употребяван в култовата практика. Свещеният или храмовият шекел е събиран от всеки мъж, навършил 20 години, за изработване на скинията (Изход, 30:13, 24; 38:25, 26), а също и като данък за престъпления (Левит, 5:15). По стойност той е половин шекел.

След построяването на храма се събира данък от по половин шекел от всеки пълнолетен мъж. На този налог е посветена главата *Шкалим* от *Мишна* и *Тосефта* в Ерусалимския Талмуд. В периода на Първия храм тежината на шекела се приближава до леката вавилонска система.

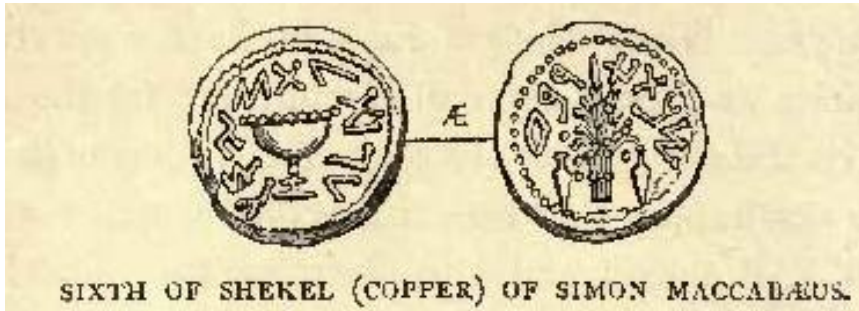
Чак в периода на Втория храм шекелът от единица за тежина се превръща в обозначение за стойността на монета. В края на V и първата половина на IV в пр.н.е. в Обетованата земя се установява персийско владичество и тогава в широко обръщение са били финикийските сребърни монети, най-вече сидонски и тирски. Средната тежина на сидонския двоен шекел е била равна на 26,43 грама. По този начин влизащият в него шекел (13,215 грама) бил малко по-лек от финикийския тежък стандарт. В този период теглото на тирския стартер е 12,9 грама. Птолемей II (III в. пр.н.е.) провежда монетарна реформа и намалява тежината на тетрадрахмата от 17,46 грама по атическия стандарт до 14,3 грама, като с това изравнява тетрадрахмата към финикийския тежък стандарт. Тирският стартер (*бел. авт., М.А.* – други източници наричат тази монета *селà*) също е приведен към шекела и от 126 до 56 година пр.н.е. средната му тежина е 14,2 грама чисто сребро. Хазмонаидите не сечат сребърни монети. Тяхната медна монета, прут (гръцки дилептон), съответства на стандарта на Селевкидите. Законоучители от 66-70 г. препоръчват да се плаща храмовият данък в тирски стартери, които понякога наричат шекели. Тирският монетен двор спира сеченето на сребърни монети още в 56 г. пр.н.е. За около век тези монети са били необходими на всеки пълнолетен евреин за храмовия налог. Ръководителите на еврейското въстание се стремили да демонстрират своя суверинитет по време на Първата Юдейска война и затова вкарват в циркулация първите еврейски сребърни монети – шекели. През втората и третата година на войната са сечени медни монети със стойността на прут, а на четвъртата година – *хаци* („половина”) и *рева* („четвърт”). Предполага се, че стойността им е половин и четвърт шекел.” [ЕЕЕ].

Тук прилагам илюстрации за монетите от въстанието 66-69 г., довело до събарянето на Втория храм.

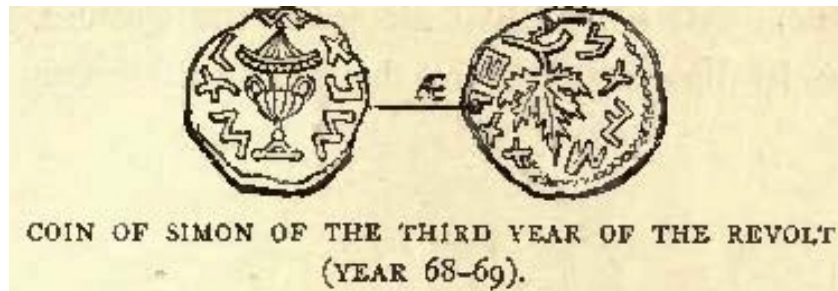

HALF SHEKEL (COPPER) OF SIMON MACCABAEUS,
Половин шекел (мед) от Симон Макабееца (Принц Симон)
[Уилямсон, 1894, с. 28]

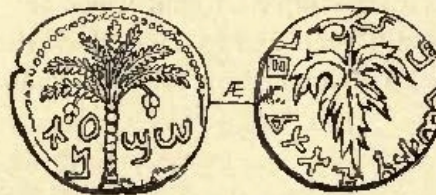

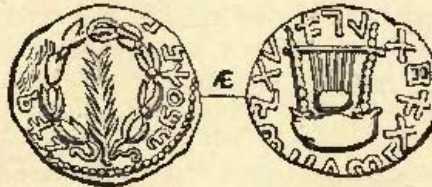
Една шеста от шекеда (мед) от Симон Макабееца (Принц Симон)
[Уилямсон, 1894, с. 35]

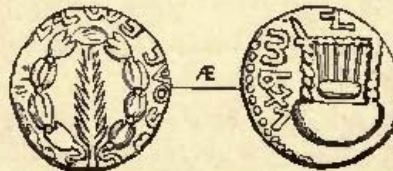
COINS OF SIMON NASI.

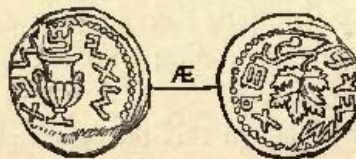
COIN OF SIMON OF THE FIRST YEAR OF THE REVOLT.

COIN OF SIMON OF THE FIRST YEAR OF THE REVOLT.

COIN OF SIMON OF THE FIRST YEAR OF THE REVOLT
(YEAR 67-68).

COIN OF SIMON OF THE SECOND YEAR OF THE REVOLT
(YEAR 67-68).

[Уилямсон, 1894, 27-28]

JE

„Библейски данни

Най-ранните следи от израилтянската история, които могат да бъдат проследени, сочат че златото и среброто са били използвани като стандарт за стойност и като средство за размяна. Египетските данъчни списъци доказват, че двата метала са били използвани по този начин в Ханаан дори преди заселването на израилтяните там. Общата употреба на думата *сребро* כֶּסֶף [кесеф] преди да обозначи *пари*, сочи, че среброто е най-често употребяваното средство за размяна. До времето на изгнанието (VI в. пр. н. е.) и дори след това металите не са били сечени, а теглени, претегляни (Изход, 22:16; 2 Царе, 18:12; 3 Царе, 20:39). Мерките и теглилките били носени в чували или торби, прикрепвани към колана или пояса (Второзаконие, 25:13 Да нямаш в торбата си различни теглилки, тежки и леки.; Притчи, 16:11).” [JE]

Ивритският текст на една от 613-те Божии заповеди заслужава специално внимание. В Притчи, 16:11 е словосъчетанието אֲבִי־חֵיס [авней хис], преведено като *грамове в торбата*.

Притчи, 16:11

פָּלַס וּמֵאֲזַי מִשָּׁפֵט לַיהוָה מִעֲשָׂהוּ כָּל־אֲבִי־חֵיס: WTT Proverbs 16:11

Вярната теглилка и везни са от Господа, Всичките **грамове в торбата** са Негово дело.

Стихът заслужава особено внимание по две причини. Първо, с твърдението, че верните теглилки са творение на Господ. Второ, заради словосъчетанието אֲבִי־חֵיס [авней хис], преведено на български *грамове в торбата*. Формата אֲבִי [авней] е мн.ч. смихут и не е ясно дали тя е изведена от думата *камък* אֶבֶן [евен] или от думата *колело, диск* אֹבֶן [овен]. Именно тази дума е преведена с българското *грамове*.

камък אֶבֶן [евен]

колело, диск אֹבֶן [овен]

торба, чанта; кесия, портмоне חֵיס [хис]

JE

„Фалшифициране или девалвация на стойността на скъпоценните метали в смисъла на съвременните сплави изглежда, че не се е случило. Поне на подобни явления не се дава място в експлицитен вид. Единствените предупреждения са за фалшиви теглилки (Левит, 19:36 Верни везни, верни теглилки, вярна ефа и верен ин да имате. Аз съм Господ вашият Бог, Който ви изведох из Египетската земя.).

За да се отхвърли възможността, че през целия период преди изгнанието във Вавилон не са сечени монети – парите са броени като мерки за тежина, като чистота на метали и пр. – се цитира един пасаж от 1 Царе, 9:8, където слугата на Саул му дал една четвъртина от един сребърен шекел. Слугата имал тази четвъртинка в момента, което се третира като факт, че вече има монети. Такова заключение обаче е пресилено. Единственият правилен извод би трябвало да бъде, че по времето на автора на 1 Царе и по времето на Саул навярно са съществували сребърни късове с точно определена тежест и те са имали определена форма, известна на всички, с цел да се избегне нуждата от измерването им при всяка транзакция. Може би името *талант* כֶּכָּר [кикàр], означаващо *ринг, халка, нещо кръгло* е образувано от дума за такива форми, доколкото египетските документи сочат, че било твърде обичайно металите да се оформят като халки или на кюлчета, слитъци. Халките не са открити сред асирийците, които използват клиновидни форми на късовете злато, като тези, споменати в Исус Навин, 7:21” [JE]

Исус Навин, 7:21

Когато видях между користите една хубава вавилонска дреха, двеста сикли сребро, и една златна **плочка** тежка петдесет сикли, пожелах ги и ги взех; и, ето, те са скрити в земята всред шатъра ми, и среброто отдолу.

WTT Joshua 7:21 (וַאֲרָאָה) [וַאֲרָאָה] בַּשָּׁלַל אֲדָרַת שְׁנַעַר אַחַת טוֹבָה וּמְאֹתִים
שְׁקָלִים כֶּסֶף וְלִשׁוֹן זָהָב אֶחָד חֲמִשִּׁים שְׁקָלִים מִשְׁקָלוֹ וְאַחַמְדָּם
וְאַחַם וְהֵנָּם טְמוּנִים בְּאֶרֶץ בְּתוֹךְ הָאֹהֶלִי וְהַכֶּסֶף תַּחְתֵּיהָ:

Шекел/сикла שְׁקָל [шèкел];

мн.ч. шекели/сикли שְׁקָלִים [шкалìм]

(гръцки, σίκλος, σίγλος)

неговата тежина/стойността му מִשְׁקָלוֹ [мишкàлò]

За *пари*, както и за мярка за тежина, *шекелът/сиклата* е стандартна мярка, представляваща късове метал, които са части от един шекел или са множество от шекели. Има борба между десетичната система на египтяните и шестичната система на вавилонците. Тази борба може да се почувства първо по отношение на мерките за тежест за златото и среброто. Финикийците навярно са медиатори: една *минà* от 50 шекела е употребявана като стандарт. Според някои индикации относителната стойност на златото спрямо среброто е 10 към 1. Вследствие на богатото снабдяване със сребро стойността става 40 към 3. Това, навярно, води до въвеждането на шестичната система. Първоначално златният шекел тежал 1/60 от една *минà*. Сребърният шекел трябва да е имал същата стойност и е

тежал $40/3 \times 1/60 = 2/9$ от една *минà*. Тъй като това е твърде неудобно при употреба, било решено да се направи по-малко парче, което е по-удобно при предаване от ръка на ръка, при циркулация. Има два метода да установим тежестта на един шекел: **1.** Или сребърният еквивалент на златния шекел би могъл да се раздели на десет части и тогава един сребърен шекел тежи $2/90$ или $1/45$; **2.** Или сребърният еквивалент може да се раздели на петнадесет части и тогава един сребърен шекел тежи $1/135$ от една *минà*.

През персийския период започва да се употребява вавилонският шекел, равен по тежест на $1/10$ от една *минà*. Оттогава Неемия (Неемия, 10:32 Наредихме си още да се задължим да даваме всяка година по една трета от сикъла за службата на дома на нашия Бог) определя храмовия данък като една трета от шекела. Персийската система за сечени монети има за основа малката *минà*. Малката *минà* е наричана *сиглос*, което е равно на половин вавилонски шекел. Отношението между вавилонския и еврейския шекел е 3 към 8. *Сиглата* е смятана за $1/100$ част от една *минà*, а не за $1/15$. Смята се, че *сиглата* тежи 5,61-5,73 грама; *минàта* – 561-573 грама; един *талант* – 33,660-34,380 килограма. В макевейския период финикийският сребърен шекел отново влиза в употреба. Затова храмовата такса отново е половин шекел (Матей, 17:24, 24 А когато дойдоха в Капернаум, събирачите на двете **драхми** за храма се приближиха при Петра и казаха: Вашият учител не плаща ли двете **драхми**?).

Сечените монети не влизат в употреба сред евреите до персийския период. В Стария завет персийските *драхми* са споменати в Ездра, 8:27 (двадесет златни паници, хиляда **драхми** на тегло, и два съда от добра лъскава мед, скъпоценни като злато) и 1 Летописи, 29:7 и дадоха за работата на Божия дом пет хиляди таланта и десет хиляди **драхми** злато, десет хиляди таланта сребро, осемнадесет хиляди таланта мед и сто хиляди таланта желязо” [JE]

וְכִפְרֵי זָהָב עֲשָׂרִים לְאַדְרָכָנִים אֶלֶף וּכְלֵי נְחֹשֶׁת
מִצָּהָב טוֹבָה שְׁנַיִם חֲמוֹדֹת כְּזָהָב:

וַיִּתְּנוּ לְעִבּוֹדֵת בַּיִת־הָאֱלֹהִים זָהָב כְּפָרִים חֲמִשָּׁת־אַלְפִים
וְאַדְרָכָנִים רַבּוֹ וְכֶסֶף כְּפָרִים עֲשָׂרַת אֲלָפִים וְנְחֹשֶׁת רַבּוֹ וְשִׁמּוֹנֹת
אַלְפִים כְּפָרִים וּבְרִזָּל מֵאֵה־אֶלֶף כְּפָרִים:

אַדְרָכָן [адаркòн] или *дарий (daric)* и דָּרְכְמוֹנִים [даркмонùм]

Според BibleWors98 אַדְרָכָן [адаркòн] или *дарий (daric)* е персийска заемка, която навярно трябва да се различава от דָּרְכְמוֹנִים [даркмонùм]. Второто се среща при същия пророк – Ездра и изглежда, че е твърде близо

до אַדַּרְכָּן [адаркòн]. В Ездра, 2:69 се споменава и мярката-стойност *минà* в мн.ч. מָנִים [манìм], преведена като *фунта*: според силата си внесоха в съкровищницата за делото **шестдесет и една хиляди драхми злато**, пет хиляди **фунта** сребро, и сто свещенически одежди.

WTT Ezra 2:69 כִּכְחֶם נָתַנוּ לְאוֹצֵר הַמְּלָאכָה זָהָב הַרְבֵּי מִזְמוֹנִים שִׁשְׁרִבְאוֹת וְאֶלֶף ס וְכֶסֶף מָנִים חֲמִשָּׁת אֲלָפִים וְכִתְנֹת כֹּהֲנִים מֵאָה:

JE

„Персийската *драхма* тежала 8,40 грама, точно съответстващо на 1/16 от леката вавилонска *минà*. Съответстващата сребърна монета била 1/12 от една *драхма/дарий*. Навярно именно последното се има предвид под сребърен *шекел/сикъл* в Неемия, 5:15; 10:33.” [JE]

Неемия, 5:15

А по-раншните областни управители, които бяха преди мене, бяха товар на хората, и, освен четиридесет **сикли сребро**, вземаха от тях хляб и вино; при това, и слугите им господаруваха над хората. Но аз не правех така, понеже се боях от Бога.

וְהַפְּחוֹת הָרִאשֹׁנִים אֲשֶׁר־לִפְנֵי הַכְּבִידוֹ עַל־הָעַם וַיִּקְחוּ מֵהֶם בְּלֶחֶם וַיֵּינ אַחַר כֶּסֶף־שִׁקְלִים אַרְבָּעִים גַּם נִעְרִיָּהֶם שָׁלְטוּ עַל־הָעַם וְאֲנִי לֹא־עָשִׂיתִי כֵן מִפְּנֵי יְרֵאת אֱלֹהִים:

Неемия, 10:32

Наредихме си още да се задължим да даваме всяка година по **една трета от сикъла** за службата на дома на нашия Бог,

וְהָעֲמִדְנוּ עָלֵינוּ מִצֹּות לְתַת עָלֵינוּ שְׁלִשִׁית הַשִּׁקְל בַּשָּׁנָה לְעִבְרַת בֵּית אֱלֹהֵינוּ:

ISBE дава ценна информация за съотношението ‘шекел-герà-древна унция (зърно)’:

„Шекелът е бил разделен на 20 *гери* (Изход, 30:13 Ето какво да дават: всеки, който се причислява към преброените, половин сикъл, според сикъла на светилището (един сикъл е двадесет гери); половин сикъл за принос Господу). Предполага се, че *герàта* и била някакъв вид зърно, навярно растение от семейство бобови. Шекелът, навярно „царски” или „търговски”, е от 160 зърна, разделени според вавилонската система. Но евреите явно имали

друг шекел, наричан финикийски, който е бил стандарт за финикийските търговци. По-естествено е да се смята, поради съседството и близките връзки на Давид и Соломон с Финикия, че еврейските стандарти се придържат към финикийските. Финикийският шекел е бил около 224 зърна, вариращо за отделните райони, а еврейските шекели варират от 212 до 220 зърна. Еврейските шекели са монети, които са сечени след VI в. пр.н.е. (*бел. авт., М.А* – първите юдейски монети са сечени от Макавеите в ерата, наричана следпророческа – след 250 г.пр.н.е.)” [ISBE]

Герà גֵרָא [герà]

JE

“В Талмуда *gerà* е спомената само във връзка с библейския текст, а не като част от живота през талмудическата епоха. Раба изравнява една *gerà* גֵרָא [герà] с една מַאָא [маà] и привлича като авторитет за това равенство преводача Онкелос, превел Петокнижието на арамейски, който интерпретира термина „двадесет гери” (Изход, 30:13 Ето какво да дават: всеки, който се причислява към преброените, половин сикъл, според **сикъла на светилището (един сикъл е двадесет гери)**; половин сикъл за принос Господу.) като „двадесет маòт” (Век. 50а). Тази מַאָא [маà] би трябвало да е тирския *обол* или *маà*. В Век. 50а се казва: „Шест сребърни маот са равни на един денарий.” Доколкото четири *денария* са равни на една *селà*, от това следва, че 24 *маот* са равни на една *селà*; в това равенство е използвана тирската *селà*. (срв. Voeckh, “Metrologische Untersuchungen über Gewichte, Münzfüsse, und Maasse des Alterthums in Ihrem Zusammenhange”, p. 59, Berlin, 1838). Талмудът не маркира точната тежест на една *маà*, но от съществуващите тирски монети е възможно да се изчисли тази тежест. Най-тежката сирийска монета, която съществува, има тежест от 14,34 грама, а 1/24 от нея или 0,5975 грама е именно тежината на една *маà*. Това дедуктивно изчисление е базирано на най-тежката тирска монета, защото леките монети поради търкането при употреба лесно губят от първоначалната си тежест.” [JE]

В статията **Мерки тежести**, а не в **Пари**, Еврейската енциклопедия *JE* посочва релевантна талмудическа информация, от която става ясно, че тежината или стойността на един шекел варира през вековете. Това е важно и с оглед на т.нар. „сикъл на светилището” или „свещен шекел” שֶקֶל הַקֹּדֶשׁ [шèкел (х)а-кòдеш].

Библията определя стойността на шекела на светилището като равна на двадесет *гери* (Изход, 30:13).

Изход, 30:13

Ето какво да дават: всеки, който се причислява към преброените, половин сикъл, според сикъла на светилището (един сикъл е двадесет гери); половин сикъл за принос Господу.

זֶה יִתְּנוּ כָּל־הָעֵבֶר עַל־הַפְּקָדִים מִחֲצִית הַשֶּׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ
עֲשָׂרִים גֶּרָה הַשֶּׁקֶל מִחֲצִית הַשֶּׁקֶל תְּרוּמָה לַיהוָה:

Така, според вече определената тежест на една *gerà/maà*, шекелът трябва да е тежал 20 x 0,5975 грама = 11,95 грама. Ерусалимският Талмуд обаче споменава друго тегло на шекела (Shek. 46d), утвърждавайки, че половин шекел е равен на шест גֶרָמָסִין [грамсйн]. Същата стойност е посочена и в Tan., Ki Tissa, ed. Buber, p. 55a. Терминът גֶרָמָס (бел. авт, М.А. – [грмс] – גֶרָמָסִין [грамсйн]) означава един *скрупул* (бел. авт, М.А. – днес аптекарска мярка от 20 грама) (γραμμῆριον), който е равен на 1/24 унция (бел. авт, М.А. – днес унцията е от 28,3 грама) (срв. Mussafia, “Musaf he-'Aruk”, s.v. גֶרָמָס). Тъй като римският фунт съдържа 12 унции, половин шекел става равен на 1/48 от римския фунт, а цял шекел – на 1/24. Според Воескh римският фунт тежал 327,434 грама и според това шекелът е от 13,643 грама. В друг пасаж на Талмуда тежината на шекела е дадена като 14,34 грама или еквивалент на тирската сребърна монета *селà*. Талмудът декларира, че сребърната монета, записана в Петокнижието е равна на тирските монети (Bek. 50b); по същия начин Тосефта (бел. авт. М.А. – част от Вавилонския Талмуд) декларира, че сребърната монета от Ерусалим е идентична на тази от Тир (Tosef., Ket. xiii. 3). Един шекел тогава е идентичен с тирската *селà* (Rashi on Bek. l.c.) и неговата тежест е приблизително 14,34 грама. (бел. авт., М.А. – други източници наричат тази монета *стартер*). Разликата в тежестта на един шекел, която се получава между даденото от Ерусалимския Талмуд (13.643 грама) и тежината, изведена чрез идентифициране с тирската *селà* (14.34 грама), е само 0.7 грама. Тази разлика може да бъде обяснена с дръзкото предположение, че твърдението на Ерусалимския Талмуд, че един шекел е равен на шест גֶרָמָסִין [грамсйн] е приблизително. От друга страна, разликата в тежината на шекела, посочена в Библията (11,95 грама), спрямо тежината на шекела, посочена в Талмуда, Мишна (Bek. viii. 7) за равенство на шекела с тирската *селà* (14,34 грама) и във Вавилонския Талмуд (Bek. 50b), и в Ерусалимския Талмуд (Kid. 59d), е твърде голяма, за да бъде отпадана на грешка при пресмятането. Това отклонение обаче намира своето обяснение в талмудическото твърдение, че шекелът бил уголемен, увеличен: библейският шекел, който по произход бил 3½ *денария*, бил уголемен по-късно с една пета, ставайки равен на 4 *денария*. Така вместо първоначалната си стойност от 20 *гери*, шекелът станал равен на 24 *гери*. Библейският шекел тежал 11,95 грама, а добавката от една пета

– 2,39 грама – дава 14,34 грама тежест на късната монета, което наистина е равно на тирската *селà*. В добавка към този шекел, който бил наричан „сикъл на светилището” или „свещен шекел” שֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ [шèкел (x)а-кòдеш], и който е равен на една **тирска селà**, Мишна (Ned. iii. 1) и Талмудът (В. М. 52a) споменават друг шекел, който бил равен на половин *селà* или „половин сикъл на светилището”. Този друг шекел навярно бил наричан *обикновен шекел*. Всичко това показва, че стойността на шекела варира през различните времена (за причините за тези промени и за периодите, в които се случват вж. Frankel in “Monatsschrift”, 1855, pp. 158 et seq.; Zuckermann, “Ueber Talmudische Gewichte und Münzen”, p. 13).” [JE]

Минà מִנָּה [минà], мн.ч. **מִנִּים** [минìм]; (гръцки, μινᾶ), превеждано като *фунт* и *round/mina*

В статията **Пари** на Еврейската енциклопедия е казано следното за мярката *минà*:

JE

“**Минà מִנָּה** [минà], мн.ч. **מִנִּים** [минìм]; (гръцки, μινᾶ), превеждано като *фунт* и *round / mina*.

Когато десетичната система си пробила път, златната *минà*, както и сребърната, е изчислявана като 50 съответни шекела. Затова съществуват: 1. Вавилонска сребърна *минà*, равна на $50/45 = 10/9$ от тежестта на една *минà*; 2. Финикийска сребърна *минà*, равна на $100/135 = 20/27$ от тежестта на една *минà*.

В по-ранната вавилонска система от сребърни стойности (използвана също в Лидия и Персия) сребърният шекел бил разделен на третини, шестини и дванадесетини, докато във финикийската система сребърният шекел е разделен на половини, четвъртини, осмини и т.н. Финикийският сребърен шекел е употребяван от израилтяните. Това се доказва от факта, че евреите прилагат същия метод за разделяне: четвърт шекел се явява в 1 Царе, 9:8 (И слугата пак отговори на Саула, казвайки: Ето в ръката ми се намира **четвърт сребърен сикъл**, който ще дам на Божия човек, за да ни покаже пътя.), а половин сребърен шекел е данъкът за Храма в свещеническият закон. Шекелите, запазени от макабейския период, варират между 14,50 и 14,65 грама, което е точно $1/135$ от голямата, „обща”, вавилонска *минà*. Съответно *минàта* тежи 727.7 грама, а *талантът* – 43, 659 килограма.” [JE]

В статията **Мерки и тежести**, раздел *Талмудчески източници*, на Еврейската енциклопедия е добавена следната информация за мярката *минà מִנָּה*:

JE

„В Мишна, както и в Талмуда, *минàта* често се споменава като мярка за тежест на смокини, подправки, вълна, месо и други (Ket. v. 8; 'Eduy. iii. 3; Hul. 137b; Ker. 6a; *et passim*). В Мишна се споменава *италианска минà* מִנָּה אִיטָלִיָּה [минà италкì] (Sheb. i. 2, 3). Италианската *минà* съдържа 100 *динария*, докато римския *фунт* съдържа 96 *динария*. Така една *минà* е равна на 1/24 от римския *фунт*, а римският *фунт* е равен на 327,434 грама, следователно италианската *минà* е равна на 341,077 грама, и това е тежестта, маркирана в Талмуда. От един пасаж в Ber. 5a излиза, че една *минà* е равна на 25 шекела. Доколкото, според пасажа Shek. 46d, един шекел е равен на 12 *скрупула*, тогава една *минà* е равна на 25 × 12 или 300 *скрупула*. Римският *фунт* съдържа само 288 *скрупула* и затова *минàта* е равна на 1/24 от римския *фунт*. Освен *минà* от 25 шекела Талмудът (Hul. 137b-138a) споменава и друга *минà*, равна на 40 шекела или *селаим* (мн.ч. от *селà*).” [JE]

Талант כֶּכָּר [кикàр], гръцки τάλαντον

В статията **Мерки и тежести** на Еврейската енциклопедия има данни и за таланта כֶּכָּר [кикàр]:

JE

„Терминът כֶּכָּר [кикàр] обикновено се предава с думата *талант*, гръцки τάλαντον и обозначава тежестта на злато или сребро (Suk. 51b; 'Ab. Zarah 44a *et passim*). От Bek.5a става ясно, че един *талант* съдържа 60 *минà*. В Ерусалимския Талмуд (Sanh. 19d) стойността му е дадена като 60 *литра*, което е равно на 60 מִנִּים [минìм]. Същият пасаж твърди за еквивалентност на един כֶּכָּר [кикàр] със 100 מִנִּים [минìм], но това изказване трябва да визира атическата *минà*, която е равна на 3/5 от еврейска *минà*.” [JE]

Всъщност כֶּכָּר [кикàр] означава *кръгъл диск*.

Ефа אֵיפָה [ефà]

Много често като мярка за размяна служи и *ефа* אֵיפָה [ефà], макар, че тя е мярка за вместимост, а не за тежест. Друго значение на тази дума е *кошница*. Според BibleWorks98 *ефата* е равна на около 60 килограма.

Левит, 19:36

Верни везни, верни теглилки, вярна **ефа** и верен ин да имате. Аз съм Господ вашият Бог, Който ви изведох из Египетската земя.

Библейската *ефа* е спомената в Мишна (Men. Vii 1), където нейната стойност е дадена като равна на три *sea*. Една *sea* е 13,184,44 кубически сантиметра.

The International Standard Bible Encyclopedia (ISBE) потвърждава информацията и дава любопитни щрихи:

ISBE

„Авраам купува от хитейците полето и пещерата Махпела (Битие, 23:8; 25:9; 49:30), като сделката е направена по истински ориенталски начин – с прекалена учтивост, но в крайна сметка е изискана огромната сума от 400 шекела тегло сребро (Битие, 23:15 Чуй ме, господарю: земя за **четирисотин сребърни сикли**, какво е между мене и тебе? Погреби, прочее, покойницата си.)

От други пасажи се вижда, че сто сребърника може да струва една нива (Битие, 33:19 И от синовете на Емора, Сихемовия баща, купи за сто сребърника нивата, гдето разпъна шатрата си), а цял хълм – два сребърни *таланта* (3 Царе, 16:24 купи самарийския хълм от Семера за два таланта сребро; и съгради град на хълма и нарече града, който съгради, Самария, по името на Семера, притежателя на хълма).

В Библията за *пари* най-често се използва общоприетото ивритско כֶּסֶף [кèсеф], гръцки ἀργυρίου, и двете означаващи *сребро*.” [ISBE]

Бека עֲבָקָה [бекà] **половин шекел**

Според BibleWorks в текста на Библията се явява още един термин за половин шекел – עֲבָקָה [бекà].

„עֲבָקָה [бекà] е един кован/цепнат шекел. Появява се само в Битие 24:22 и Изход 38:26. Разбираме, също така, от 2 Летописи 9:16, съобразно казаното в 3 Царе 10:17, че тежестта на един соломонов „златен щит”, „златен маген” тежал всеки по три *мина* (150 шекела, 300 *мина*).

Битие 24:22

Като напоиха камилите, човекът взе една златна **обица**, тежка מִשְׁקָלוֹ [мишкàлò] **половин сикъл** עֲבָקָה [бекà], и две гривни за ръцете й, **тежки десет сикли** מִשְׁקָלָם [мишкàлàм] **злато**, и рече:

וַיְהִי כִּאֲשֶׁר כָּלוּ הַגָּמְלִים לְשִׁתּוֹת וַיִּקַּח הָאִישׁ נֶזֶם זָהָב עֲבָקָה מִשְׁקָלוֹ
וּשְׁנֵי צְמִידִים עַל-יָדָיָהּ עֶשְׂרֵה זָהָב מִשְׁקָלָם:

Изход 38:26

בְּקַע לְגִלְגָּלֹת מַחְצִית הַשֶּׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ לְכֹל הָעֶבֶר
עַל-הַפְּקָדִים מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וְמַעְלָה לְשֵׁשׁ-מֵאוֹת אֶלֶף
וּשְׁלֹשׁ אֲלָפִים וְחֲמִשׁ מֵאוֹת וְחֲמִשִּׁים:

данък от един веках на глава, сиреч, половин сикъл, според сикъла на светилището, за всеки, който се е причислил към преброените, тоест, ония които бяха на възраст от двадесет години и нагоре, за шестстотин и три хиляди петстотин и петдесет души.

Бел.: Буквата *Бет* ב/*Bet* ב се чете и като б, и като в – затова בְּקַע [бекà], но и בְּקַע [бекàх].

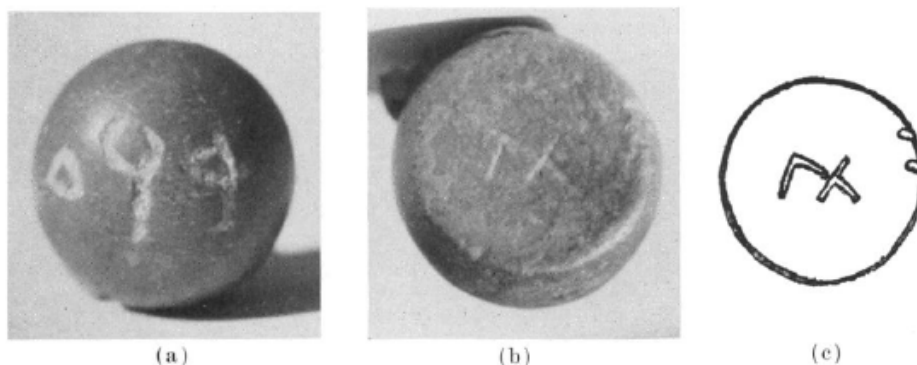

FIG. 1. Beqa' of 5.927 gm., marked "8, 4" (gerahs) on the base, and with two short lines (= "1/2") on edge of base.

Бека. Маркиране на израилтянски тежести със знаци за шекелова стойност/тежест [Скот, 1964, с. 57]

Разширената семантика на корена на בְּקַע [бекà] е:

בְּקַע [бакà] разцепвам, разделям; пробивам, преодолявам, прониквам през; развалям, разтурвам; разпарям, разкъсвам, разплитам, разкъртвам; късам, скъсвам

בְּקַע [бекà] половин шекел

הַבְּקָעָה [бикà] долина; равнина, поле

בְּקִיעַ [бекийà]/בְּקִיעַ [бакийà] цепка; пролом

Според BibleWorks „Основното значение на корена изглежда е „напрегнато придържане/разцепване на непокорните материали”. Глаголът בְּקַע [бекà] се използва в пет ситуации, в които се изразява твърдост на действието разделяне. Като резултат от придържането/разцепването съдържанието може да се „разреже” (вж. Исаия 58:8 и др.), но е ясно, че това значение е вторично, а не първично както е с корени като פָּצַח [пацàх] и פָּרַץ [парàц]. Среща се за разчупване на яйца (Исаия 34:15; 59:5),

разцепването на мехове (Исус Навин 9:4, 13), зората, която раздира небесата (Исая 58:8) и др.

Друго значение е „разцепване”, например на дърво (Битие, 22:3, 1 Царе, 6:14) или камъни (Псалми, 141:7)

Трето, думата се използва да означава разцепване на земята. В 3 Царе, 1:40 разцепването се приписва на шума от тържествата по повод на коронацията на Соломон, макар че всъщност това е дело на Господ (Числа, 16:31). Две употреби са от по-специално значение, защото индикират разцепване на земята, вследствие на завръщането на Господ (Миха, 1:4; Захария, 14:4).

Четвърто, **בָּקַעַ** [бакà] се асоциира с война и насилие. Глаголът е използван няколко пъти, за да изрази действията на военни групи, които успяват да влязат в град, лагер или територия (4 Царе, 24:4; 2 Летописи, 21:17; Езекил, 30:16). Резултатите от завладяването обикновено са плашещи. Пленените обикновено са деца и често са хвърляни от високи места и при падането са разкъсвани на части от скалите (4 Царе, 8:12; 2 Летописи, 25:12). Често и бременни жени „са разкъсвани” (4 Царе, 15:16; Амод, 1:13 и др.)

Петата, последна, употреба е асоциирана с извиране на вода чрез разцепване на земята. Тези действия на сътворение директно са сравнени с Божиите избавителни за Израил действия – Псалми, 74:15; 78:13; Исая, 48:21; Притчи 3:20 (...)

Значението *долина, равнина* **בִּקְעָה** [бикà] първоначално означава *цепнатина в планина*. Така равнината на Мегидо (Захария, 12:11) е долината, разположена на юг от планината Кармел и на север от Галилейското езеро, близо до прохода Мегидо в планината Кармел. Думата трябва да бъде различавана от думата *долина* **עֲמֻקָּה** [èмек], която просто означава „ниско място”. [BibleWorks] Вътрешната форма на термина *долина* **עֲמֻקָּה** [èмек] е свързана логически и словообразователно с *ниско място; дълбок; дълбоко*, а вътрешната форма на **בִּקְעָה** [бикà], пак означаваща *долина*, е *разцепвам*.

РАЗСЪЖДЕНИЯ

От цялата информация може да се разгърнат разсъждения в няколко посоки, допълващи се взаимно.

1. Теглилките в древността се свързват с правилната геометрична или скулптурна форма.

В ISBE, статията **Теглилки и мерки**, се казва: „Теглилка **מִשְׁקָל** [мишкàль], в Езекил, 4:10 **מִשְׁקוֹל** [мишкòль]. Думата *теглилка* произлиза

от корена *Шин-Куф-Ламед* שָׁקַל и от думите *меря, да премеря, премервам* שָׁקַל [шакàль]. От този корен произтича и думата *шекел/сикла* שֶׁקֶל [шèкел].

Езекил, 4:10

И храната, която ще ядеш, да бъде с теглилка, двадесет сикли на ден; от време на време да ядеш от тях.

וּמֵאֲכָלְךָ אֲשֶׁר תֹאכְלֶנּוּ בְּמִשְׁקָל עֶשְׂרִים שֶׁקֶל לַיּוֹם
מֵעַת עַד־עַת תֹאכְלֶנּוּ: WTT Ezekiel 4:10

ISBE

„Теглилките обикновено са от камък или бронз, възможно е и от олово, вж. Захария, 5:7-8. Теглилките били с най-различни форми – оформени като лъв във Вавилон и Асирия, или във формата на птици и други животни. Еврейските и финикийските теглилки, когато са направени от камък, са оформени като цилиндри или са с вретеновидна форма. Ако са от бронз, те обикновено са кубични или осмостенни или с множество лица, вж. илюстрациите към **Теглилки и мерки** (PEFS, 1902, с. 344; 1903, с. 117; 1904, с. 209) (*бел. авт., М.А.* – в електронната версия на енциклопедията илюстрациите липсват). В Палестина са намерени също и полусферични теглилки, с формата на кубе.

През последните години при археологически разкопки в Палестина бяха открити теглилки, като сред тях са образците от Самария, придобити от д-р Чаплин. На тях има надпис на иврит *рева нецеф*. Това е интерпретирано като четвърт-половин, разбирай – от един шекел. Тежината им е 39,2 зърна (унции), което позволява лека загуба, тъй че пряко съответства на четвърт шекел от лекия вавилонски стандарт от 160 зърна или четвъртина от една половина спрямо двойния стандарт. Друга мостра, открита при Тел Захария, тежи 154 зърна (унции), което изглежда е от същия стандарт. Теглилките са намерени в Палестина и Финикия и са от финикийския стандарт, който е бил общоприет в Палестина. Те се намират в колекцията на Сирийския протестантски колеж в Бейрут. Най-голямата от тези теглилки има многогълна форма, тежи 1,350 зърна (унции) или 87,46 грама, и очевидно е замислена като една 6 шекелова теглилка. По-малките от същия тип са части от финикийския шекел. Те са от същия стандарт – едната е с тежест един шекел, а другата – с тежест от два шекела. Всички имат дванадесет лица, а най-малката има шампосани на всяка от страните си по един лъв, с което ни напомнят за теглилките-лъвове, намерени в Асирия и Вавилон. Някои от тези теглилки са от черен камък, а други са от бронз. Това е финикийски стандарт. Вавилонският стандарт на шекела би трябвало да е 160 или 320 зърна (унции); *минѝта* е 8, 000 или 16, 000, а *талантът* – 480,000 или 960,000 зърна (унции), в

зависимост от това дали става дума за лекия или тежкия стандарт.” [Н. Porter, ISBE]

Освен стереометрични форми или скулптурни елементи важно е, че понякога и бижутата служат за размяна, защото са съобразени с тежината на даден стардарт. Подобна информация е налице в различните статии и енциклопедии (Битие, 24:22 Като напоиха камилите, човекът взе една златна обица, тежка половин сикъл, и две гривни за ръцете й, тежки десет сикли злато, и рече:).

2. Парите са символна/знакова система, която води към човешкото тяло, природата и космоса.

ISBE

„Вероятно древните хора обвързват теглилките със зърната от жито или ечемик. Египтяните и вавилонците обаче, още в много ранен период, са усвоили един по-научен метод. Сър Чарлз Уарън смята, че те са взели кубичните измерения на мерките за дължина и са установили колко зърна от ечемик съответстват на количеството вода, които съдържат тези кубични измерения. Така, той заключава, че египтяните установили с точност, че тежината на един кубичен инч дъждовна вода е равна на 220 зърна, а вавилонците – на $222 \frac{2}{9}$. Важна мярка е човешката длан. Приемайки една кубична длан за 25,928 кубични инча, тежината на това количество от вода трябва да бъде 5,760 древни унции (зърна). Така той приема, че тежестта на *таланта* е $\frac{2}{3}$ от кубичния лакът, което е равно на 101,6 кубични длани, но смята, че за удобство е било прието, че *талантът* е равен на 100 кубични длани, което е тежината на 576,000 зърна (унции), от което е произведена *мината* ($\frac{1}{60}$ от *таланта*), съдържаща 9,600 зърна (унции); а един шекел ($\frac{1}{50}$ от една *мина*) има 192 зърна (унции). Имаме ясни свидетелства обаче, че израилтянският шекел се е различавал от този. Освен това евреите са използвали различни шекели в различните периоди.” [Н. Porter, ISBE]

Ако приемем за вярно цитираното твърдение на Сър Чарлз Уарън, излиза, че в основата на пра-парите лежи една особена смес от научно наблюдение и познание и религиозно-мистична амбиция да се осмисли вселената в мерки, които са съразмерими с човешкото тяло. При това – в една система, която обхваща и твърдите, и течните тела, и разстоянията, и обемите. Така артефактите теглилки в Близкия изток, с правилна геометрична форма или скулптурни елементи, стават съотносими с т.нар. „играчки на Загрей”. Тази съотносимост на първите теглилки с правилните геометрични форми се препотвърждава и от словосъчетанието *грамове в торбата* אֲבִי־חֵיס [авней хис] от Притчи, 16:11 (Вярната теглилка и везни са от Господа, Всичките грамове в торбата са Негово дело), където думата *грам* в

иврит е изразена с форма, която може да означава и *камък* אבן [евен], но и *колело, диск* גל [овен].

Известни са седем играчки на Загрей – астрагал (купа), стробио (черупка от охлюв), шишарка (фалос), сфера (огряна и неогряна земя), кукла с подвижни крайници (Великата Богиня Майка), ябълка (плодът на хесперидите) и огледало.

Играчките на Загрей представляват свещени обредни предмети. За тях се съобщава в египетския папирус на Гуроб, датиран от III в. пр.н.е. В него са изброени конусът, ромбът, астрагала и огледалото. За тях пише Климент Александрийски, който цитира стихове на Орфей Тракиеця, и който предава литературната версия, поне от III век. Първо е споменат конусът, който смислово е равен на фалоса, появяващ се в сакрална среда като борова шишарка. В литературния орфизъм конусът ще бъде сблизен с огъня, равен на тетрада. Вторият предмет е ромбът, схващан като уранически гръм. Третият предмет е астрагалът, осмислен като куб, тоест земя. Следващият предмет са „дивно златните ябълки на Хесперидите”. Но освен ябълки на старогръцки същата дума означава и дребен добитък. Затова те се асоциират с „дивно златните руна на Хесперидите”, където руното има значение на царско-жречески символ, съгласно митологията за аргонавтите. Сферата представя обгърнатата от етера Земя в процеса на хиерогамия. Последният предмет е огледалото – с него Загрей е пълновластен ловец, улавящ всичко живо и мъртво. [По Фол, 1991 и discoverybg.muffty.org]

Очевидно е, че предметите, осигуряващи търговската размяна и отчасти плащането на данъци, имат висока утилитарна функция, те са нещо практическо. От друга страна обаче, изглежда „етимологията”, семантиката и семиотиката им е свързана с неописуемата смес ‘наука-религия’, която осигурява магическо претворяване на пространството и силите в артефакти символи.

3. Магическо претворяване на пространството и силите и боравене с тях.

В Стария завет са отразени различни древни периоди, но текстът сочи, че монетите са късно явление в живота на библейските израилтяни. Затова тази сложна мрежа, обвързваща зърна от жито/ечемик, количество вода, кубически единици, литри, длан, лакът, стъпка и пр. с тежестта на различните единици, е основната система, обслужваща търговската размяна и данъчните плащания. Мрежата от мерки, съдържаща синонимна връзка между различните елементи на пространството, осигурява магическо претворяване на пространството и силите, както и боравенето с тях.

Утилитарността на парите, т.е. липсата на особена символика, е важен елемент в отношенията между хората. Ако имаме сакрален текст като

Стария завет, никак не може да се отхвърли мистичното съдържание на мерките и техните числови стойности като инструмент за овладяване на пространството и символността – както на самите мерки, така и на техните конкретни стойности.

В по-късни времена над тази първоначална мистично-научна мрежа от синонимии се наслаждава самостоятелен културно-исторически феномен – символиката на образите и надписите на сечените монети, а след това и на банкнотите. За този феномен като цяло, както за парите в Новия завет и в по-късни епохи вж. Дачев, 2008; 2010.

4. Терминът שֶׁקֶל [бекà] може да се преведе като „разцепен” златен половин шекел. Не е много ясно, дали това е бил цял шекел, който е бил разполовяван с острие или става дума за кован златен шекел.

5. Да имаш „вярна теглилка и везни” е една от 613-те заповеди, закони, които важат за Новия завет.

„Вярната теглилка и везни са от Господа” е твърдение, осмислящо предисторията на парите в монотеистичен дух. И ако в Притчи, Езекил и Амос то има форма на мъдрост, поучение, то в Левит верността на теглилките и различните мерки за размяна и данъци е Божия заповед.

Левит, 19:36

Верни везни, верни теглилки, вярна ефа и верен ин да имате. Аз съм Господ вашият Бог, Който ви изведох из Египетската земя.

Притчи, 16:11

Вярната теглилка и везни са от Господа, Всичките грамове в торбата са Негово дело.

Езекил, 45:10

Имайте прави везни, права ефа и прав ват.

Амос, 8:5

Казвайки: Кога ще mine новолунието, за да продадем жито, И съботата, за да изложим на продан пшеница, Като смалим ефата, уголемим сикъла, И мамим с лъжливи везни?

В християнството е разпространена масова култура, идеща от времената на приемане на монотеизма за официална религия на Римската империя, в която, старозаветният закон е обявен за проклет. Проведено с цел власт над необразованите, неграмотните или просто незапознатите с монотеизма граждани и роби, това е едно опорочаващо, престъпно опростителство на текста на Новия завет. Дали важи тази заповед и за християнството, освен популярните първи десет, по мое мнение е реторичен въпрос с ясен отговор, особено по време на световната дългова и кредитна криза.

БИБЛИОГРАФИЯ

BibleWorks98 - Copyright © 1998 BibleWorks, LLC.

JE - *Jewish Encyclopedia*. Funk & Wagnalls Company. New York, 1912. Jewish Encyclopedia.com website contains the complete contents of the 12-volume *Jewish Encyclopedia*, which was originally published between 1901-1906. *The Jewish Encyclopedia*, which recently became part of the public domain, contains over 15,000 articles and illustrations. www.jewishencyclopedia.com

- Авторите на статията **Пари** в *JE*, Емил Хирш, Уилям Новак, Изидор Зингер и Луис Н. Дембиц, посочват следната библиография: Benzinger, *Hebräische Archäologie*, pp. 189-198; Madden, *Coins of the Jews*, London, 1881; Nowack, *Lehrbuch der Hebräischen Archäologie*, 1894; Herzfeld, *Handelsgeschichte der Juden des Alterthums*, Brunswick, 1879, pp. 171-185; F. de Saulcy, *Recherches sur la Numismatique Judaique*, 1854; Levy, *Geschichte der Jüdischen Münzen*, 1862. E. G. H. W. N.

- Авторите на статията **Мерки и тежести** в *JE*, Емил Хирш, Емануел Бенцингер, Йосиф Якобс и Яков Залелм Лаутербах, посочват следната библиография: В. Zuckermann, *Ueber Talmudische Gewichte und Münzen*, Breslau, 1862; idem, *Das Jüdische Maassystem und Seine Beziehungen zum Griechischen und Römischen*, in *Breslauer Jahresbericht*, ib. 1867; Scheftel, *'Erek Millin*, Berdychev, 1905. J. J. Z. L.

ЕЕЕ - *Электронная Еврейская Энциклопедия*. 2005 © Ассоциация по изучению еврейских общин, Иерусалим. Создана на базе Краткой еврейской энциклопедии, изданной в Иерусалиме в 1976-2005 Обществом по исследованию еврейских общин в сотрудничестве с Еврейским университетом в Иерусалиме. www.eleven.co.il

ISBE - *The International Standard Bible Encyclopedia*, 1915, 1st Edition (in Folio Views format for 4.0 BibleWorks) from Dr. Stanley Morris, 1997. ISBE, 1939, *The International Standard Bible Encyclopedia*, James Orr, M.A., D.D. General Editor, John L. Nuelsen, D.D., LL.D. Edgar Y. Mullins, D.D., LL.D., Assistant Editors Morris O. Evans, D.D., PhD. Managing Editor, Melvin Grove Kyle, D.D., J.J.D. Revising Editor, Copyright 1939 by Wm. B. Eerdmans Publishing Co. (now in public domain). www.studylight.org/enc/isb/; www.biblemaster.com/bible/ency/isb/; www.bible-history.com/isbe/

Talmud - *Soncino Babylonian Talmud*. Translated into English with notes, glossary and indices under the editorship of rabbi Dr. I. Epstein B.A, Ph.D., D.Lit. Foreword by the very Rev. the late chief rabbi Dr. J.H.Hertz. Introduction by the editor. The Soncino Press, London, 1935-1948. 12 800 p.

Дачев, 2008: М. Дачев. Семиотика на парите: три грации в света на парите. – В: *Пари и култура*, № 1, Издателство на Висше училище по застраховане и финанси, 94-115. 150 с.

Дачев, 2010: М. Дачев. *Семиотика на парите*. Висше училище по застраховане и финанси. София. 108 с.

Скот, 1964: R. B. Y. Scott. Shekel-Fraction Markings on Hebrew Weights. – In: *Bulletin of the American Schools of Oriental Research*, No. 173 (Feb., 1964), pp. 53-64. Published by The American Schools of Oriental Research.

Уилямсон, 1894: G. Williamson. *The money of the Bible*. The Religious Tract Society, 56 Paternoster Row, London, and 65 St. Paul's Churchyard. 1894. 94 p.

Фол, 1991: Ал. Фол. *Тракийският Дионис*, книга първа. Университетско издателство „Св. Кл. Охридски”, София, 1991. 344 с.